

Hatodik díjazott

A MAGYAR TANÍTÓKÉPZÉS OKTATÁST ÉS NEVELÉST MEGALAPOZÓ ÉS MEGÚJÍTÓ, KÉT ÉVSZÁZADA MŰKÖDŐ INTÉZMÉNYRENDSZERE MAGYAR ÖRÖKSÉG

Az ezeréves magyar iskolaügy első állomásai és intézményei a római katolikus egyházhoz és annak rendjeihez s főként a papképzéshez, kolostorokhoz kötődtek. A három részre szakított, idegen hadaktól gyötört országban a magyar művelődés európai szinten tartását – a törökkel szemben együtt harcoló, az iskolaügyben és a szószéken egymással csatázó – keresztény egyházaknak köszönhetjük. Máig folyamatosan működő egyetemünk, az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogelődjét Pázmány Péter érsek alapította 1635-ben, Nagyszombatban jezsuita egyetemenként. Első nagy pedagógusunk a protestáns Apáczai Csere János 1656-ban *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról* tartotta székfoglalóját Kolozsvárt, a vándortanítóskodó Csokonai Vitéz Mihály a XVIII. század végén jövendőlte az első iskolát Somogyban. A közoktatást államüggyé az 1777-ben kibocsátott *Ratio Educationis* emelte, ez szabályozta hazánkban elsőként a tanítóképzést is. Az akkor alakult tankerületi központokban, Pozsonyban, Budán, Nagyváradon, Győrött, Kassán, Besztercebányán, Pécsen, Ungváron felállították az anyanyelvi normaiskolákat, a tanítóképzők elődeit. A tanítók kiképzésében nagy előrelépés történt, amikor Pyrker János László egri érsek 1828-ban megalapította az első magyar tannyelvű tanítóképző intézetet Egerben. Az egri példa nyomán katolikus tanítóképző létesült Pécsen, Veszprémben, Esztergomban, majd királyi rendelettel Pesten, Szegeden, Győrött, Miskolcon, Érsekújváron, Nagykanizsán. Ezek a tanítóképzők alapozták meg az általános tanulmányokra épülő, középfokú anyanyelvű tanítóképzők intézménytípusát. Ez a hálózat 1857-től kiegészült Sárospatak, Nagykőrös, Debrecen Pápa református, illetve Sopron, Szarvas és Felsőörs evangélikus tanítóképzőivel, majd tíz év után Erdély híres kollégiumaival (Nagyenyed, Kolozsvár, Marosvásárhely), tanítóképzőivel (Csíksomlyó, Nagyszeben, Balázsfalva, Zilah, Máramarossziget). Megemlítjük, hogy 1837-ben - Európában elsőként – Tolnán hoztak létre kisdiedővokat képző intézetet.

A hazai oktatásügyben mérföldkő az Eötvös József által kidolgozott és 1868-ban elfogadott népoktatási törvény, amely állami felügyelet alá rendelte az oktatásügyet, bevezette az általános tankötelezettséget, biztosítva a tanszabadságot és a tanítás szabadságát, lerakta a modern polgári iskolarendszer alapjait. „...most is azt mondom, fő és első teendő a népnevelés; mert teljes meggyőződése, hogy a magasabb tudomány kifejlődése csak ott lehetséges, hol ezen magasabb tudomány egy művelt népnek egészséges talaján nyugszik. Nem akarom, hogy a tudomány Magyarországon mint egy karácsonyfa állíttassék föl, fölékesítve mindenféle csecsebecséssel, különben pedig arra teremtve, hogy elszáradjon; én azt akarom, hogy a fa gyökeret verjen a hazában, s erre nézve mindennek előtt szükséges, hogy a talaj elő legyen készítve” - vallotta Eötvös József, aki nagy gondot fordított a hatosztályos elemi népiskolákra, azok épületeire, beiskolázására, tanítóira és az állami tanítóképzőkre, amelyekből a törvény húsz tanítóképző és tíz tanítónőképző felállítását irányozta elő. Már a következő évben, 1869-ben megjelent az első tanítóintézeti tanterv, s megnyiták Budán, Csurgón, Losoncon és Sárospatakon az első állami tanítóképzők, és Budán megnyílt az ország első tanítónőképző intézete. Létrehozták a tanítóképzős tanárok képzését szolgáló Pedagógiumot, majd szellemi jogutódját, az Apponyi Kollégiumot. A magyar tanárképzés minőségi megalapozását szolgálta az 1895 óta működő báró Eötvös József Collegium.

A népoktatási törvény nyomán keletkezett állami, egyházi és társadalmi erőfeszítéseknek, a néptanítóknak meg a tanítóképzőknek is köszönhető, hogy Magyarország népessége mind műveltebbé vált. 1869-ben az írni-olvasni tudók aránya a hat éven felüli népességnek mindössze harminchat százaléka volt, 1910-re ez az arány hatvankilenc százalékra nőtt. Ezzel akkor Európa iskolázottságban élenjáró nemzetei közé tartoztunk. Igaz, hogy az alatt a négy évtized alatt az iskolába járó 6-12 évesek száma 1,1 millióról 2,1 millióra nőtt, a népiskolai tanítók száma pedig tizenhétezer nyolcszázról harminckétezer ötszázra változott, a népoktatásra fordított költségek pedig tízszeresükre növekedtek, ezek fő forrása állami támogatás volt. Az I. világháború előtt már ötvenegy tanítóképző és negyven tanítónőképző intézet működött hazánkban, harminc volt állami, a többi egyházi. Ez utóbbiakban a szlovák, horvát, német, román, szerb, szlovén és rutén nemzetiségű diákok anyanyelvű tanítóképzése is folyt. Ekkoriban tizenhatezer ötszáz népiskola működött a magyar királyság területén, ezek hetvenhárom százaléka egyházi volt.

Trianon után a kilencvenegyből csupán negyvenhárom tanító- és tanítónőképző intézet maradt a megcsonkított országban, tizenkét állami, harmincegy római katolikus, hét református, két evangélikus és két izraelita. A határon túli nemzetrészek oktatásügyét és tanítóképzését az utódállamok erőszakos kisajátítási és asszimilációs intézkedései sorvasztották. Ám - ahogy a szörnyű török időkben is – most is egy nemzetépítő művelődési program mentett meg bennünket a végzetes letargiától. Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter hirdette meg a szellemi honvédelem programját, amelyben a magyar országgyűlés kifejtette, hogy „a lefegyverzett, megcsonkított és kifosztott Magyarországon voltaképpen a kultusztárca a honvédelmi tárca is, mivel most esősorban a szellem, a művelődés fegyverével kell védeni hazánkat...bebizonyítanunk, hogy a magyar viszontagságos életének második ezer esztendejében is életképes, erős, és hogy bántani történelmi igazságtalanság.” A miniszter jobbra is, balra is üzent a következő mondattal: „A politikai demokráciát, hogy katasztrófába ne sodorjon, meg kell előznie a kulturális demokráciának, az egész népies népművelés szélesebb körű kiépítésével.” Hatalmas iskolaépítő programja révén – amely az egyetemektől a középiskolákon át ötezer új tanyasi iskoláig terjedt – a maradék ország kulturális vagyona megsokszorozódott, a műveltség társadalmi értéke megnőtt. A magyar nevelésügy olyan kiválóságai, mint Imre Sándor, Felméri Lajos, Prohászka Lajos, Várkonyi Hildebrand, Bognár Cecília, Marczell Mihály, Karácsony Sándor, Nagy László, Bárczy Gusztáv, Györffy István munkássága nyomán megújult a magyar pedagógia. A tanítók műveltsége, megbecsültsége a korábbiaknál magasabb szintre került. A tanítóképzők fontos bázisaivá váltak a szociális indíttatású keresztény mozgalmaknak, a népfőiskoláknak s a szociáldemokrácia törekvéseinek is.

1945 után a szovjet megszállással párosult önkényuralom ideológiai nyomása alatt a tanítóképzés számos tartalmi és szervezeti változáson ment keresztül. Az egyik legsúlyosabb próbatétel az egyházi iskolák és tanítóképzők államosítása, az oktatás állami monopóliumának kialakítása, tartalmi torzítása, a tanítók élet- és munkafeltételeinek lerontása volt. A későbbiekben pozitív intézkedésekre is sor került: 1959-ben tizenegy tanítóképző- és három óvónőképző intézményt felsőfokú tanintézménnyé nyilvánítottak (Budapest, Győr, Esztergom, Szeged, Debrecen, Jászberény, Baja, Kaposvár, Sárospatak, Szombathely, Nyíregyháza, illetve Kecskemét, Sopron, Szarvas), és ezek 1975-től főiskolákként működtek.

A rendszerváltozás után meghatározó tartalmi és szerkezeti változások mentek végbe a tanítóképzésben is. Az 1993-as felsőoktatási törvény háromról négy évre emelte a tanítóképző főiskolák képzési idejét, egy részük önálló tanítóképző főiskolaként visszakerült az újjászerveződő egyházi iskolarendszerbe: Debrecen, Nagykőrös, Zsámbék, Esztergom. A felsőoktatás korszerűsítését célzó új felsőoktatási törvény következtében az állami tanítóképző

főiskolák önállósága megszűnt, és főiskolák, egyetemek karaiként, tagozataiként működnek tovább.

A magyar tanítóképzéshez tartoznak a határon túli nemzetrészek anyanyelvű iskolái is: a különböző felsőoktatási intézmények magyar tanítóképző karai, a hazai pedagógusképző intézmények kihelyezett tagozatai és az önálló magyar tanítóképző intézmények is.

A magyar nyelvű tanítóképzés, a néptanítók tevékenysége, a tanítóképzők oktatást és nevelést megalapozó, folyamatosan megújuló, több mint két évszázada működő intézményrendszere magyar örökség.

Bakos István
tanár